

Het ledenboek van de Rederijderskamer van Sint-Petrus (de Thaboristen) te Geraardsbergen (1634 – 1845)

Deel 2: Kroniek van de thaboristen door de eeuwen heen

Christ VAN CAUWENBERGE

In deel 1, dat verscheen in *Gerardimontium* nr. 236, kwam het Naemboeck van de Geraardsbergse rederijderskamer de Thaboristen plots uit het niets opdagen na een sluimerend bestaan van meer dan drie eeuwen. Er werd ingegaan op de problematiek van ontsluiting van deze moeilijk toegankelijke bron, die een schat aan informatie verbergt over meer dan 1.500 Geraardsbergenaars in de periode van 1634 tot 1845. Tevens werd de vraag gesteld of een uitgever bereid zou zijn tot publicatie van dit ledenboek als bronnenmateriaal.

Dat deze wens inmiddels werd vervuld is alleen maar toe te juichen met dank aan het beleid van *Gerardimontium*. Vooraleer in deel 3 in te gaan op de praktische benadering van de ontsluiting van deze verborgen schat, maken we in deel 2 kennis met de Thaboristen als toneelvereniging, die vanaf haar stichting in 1476 tot ver in de 19de eeuw de culturele ambassadeur was van Geraardsbergen en daarbij gul werd gesponsord door het stadsbestuur. Kenschetsend voor deze goede relatie is dat de rederijderskamer in het ancien régime tot diep in de 18de eeuw haar vergaderplaats had in het stadhuis.

In 1976 schreef André Batselier zijn *Kroniek van het toneel en van het letterkundig leven te Geraardsbergen* (1416 – 1808), waarin onder meer de ontstaansgeschiedenis en de verdere evolutie van de Geraardsbergse rederijderskamer van Sint-Petrus tot in het begin van de 19de eeuw werd toegelicht. Deze publicatie, die nu nergens meer te verkrijgen is, werd in een beperkte oplage uitgegeven onder de auspiciën van de *Koninklijke Rederijdersgilde Sint Pieter Vreugd en Deugd* (in de volksmond *de Vodden*), die als erfgenaam van de Thaboristen toen haar 500-jarig bestaan vierde.

De hiernavolgende bijdrage geeft, zonder volledig te willen zijn, een brede selectie van feiten en anekdotes uit dit werk, en dan nog enkel voor zover deze betrekking hebben op de Thaboristen zelf. Voor de leesvriendelijkheid werd geopteerd

voor de kroniekstijl.

I. De rederijderskamer 'Sint-Pieter, geseyt de Thaboristen', in de 15de eeuw

Zoals blijkt uit de stadsrekeningen van Geraardsbergen heeft het vroegste toneel zich (zoals in andere steden) in de loop van de 15de eeuw ontwikkeld in het kader van de kerkelijke eredienst. Aanvankelijk gespeeld door de geestelijkheid zelf, duiken later ook leken op als toneelspelers, die in het begin geestelijke stukken opvoerden, later ook wereldlijke of beide. Eerst enkel in de kerk, later ook op de markt en daarbuiten.

André Batselier heeft deze ontstaansperiode uitvoerig beschreven ⁽¹⁾ met een doorgedreven onderzoek van het beschikbaar bronnenmateriaal en de bestaande literatuur. Hij

verwoordt het als volgt: "De acteurs waren nu eens priesters van de kapel op de markt, leden van de Broederschap van O.L.Vrouw of burgers van de stad, dan weer een groep spelers met een speelleider, en ten slotte esbatementspelers. In de stadsrekeningen treffen we die spelers onder verschillende benamingen aan, nl. "ghesellen van der kerke, de priesters, ghesellen van der stede, ghesellen van den esbatementen"."

Deze kroniek begint op het ogenblik dat er voor het eerst in de stadsrekeningen melding wordt gemaakt van de benaming *rederijders* als toneelspelers.

1467 De stadsrekening ⁽²⁾ vermeldt voor het eerst het bestaan van rederijders te Geraardsbergen: *Up tgroot vastenavont ... ghegheven den ghesellen van der Retoriken up den selven dach die speelden up de marckt eenen*

⁽¹⁾ A. BATSELIER, *Kroniek van het toneel en van het letterkundig leven te Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1976, p. 1-24.

⁽²⁾ ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244-35.418, stadsrekening 1467-1468 (te Geraardsbergen lopen de rekeningen van 1 mei tot einde april van het volgend jaar).

pot wijns van 8 s. par. ⁽³⁾.

1470 De rederijders voeren de *passie van sente bertelmeus* op en ontvangen daarvoor van de magistraat een tegemoetkoming van 12 s. par. ⁽⁴⁾.

1472 De stad kent aan de rederijders een vergoeding toe van 4 Lb. par. voor het opvoeren van het paasspel *de passie ons heeren* ⁽⁵⁾.

1476, 18 december De rederijderskamer van Sint-Petrus wordt *naer uijtwijzen vande parchemijne brieven* opgericht. Als patroonheilige wordt gekozen voor de Heilige Apostel Petrus. Met verwijzing naar de gedaanteverandering van Christus op de berg Thabor “*ten aanschouwe van Petrus en zijn mede-apostelen Jacobus en Johannes*” (Mt 17: 1-8, Mc 9: 2-8, Lc 9: 28-36), laten zij zich de *Thaboristen* noemen met als kenspreuk *Spiritus ubi vult spirat* (de Geest waait waar hij wil) ⁽⁶⁾.

1479 *De ghesellen van der gulden van thabor* ontvangen van de magistraat een tussenkomst van 20 s. par. voor het vertonen op sacramentsdag van *devote figeuren en esbattementen* ⁽⁷⁾.

1480 Tijdens een bezoek van de schepenen en de rederijders van de

stad aan de hoogbaljuw van Aalst nemen zij, samen met andere rederijders uit de streek, deel aan activiteiten en voeren een middeleeuwse klucht op ⁽⁸⁾.

1482, 23 december De vrede (van Atrecht) tussen de koning van Frankrijk en Maximiliaan van Oostenrijk wordt met de nodige luister gevierd in Geraardsbergen. Een bedrag van 3 Lb. par. wordt door de magistraat uitbetaald aan *den ghesellen van der gulden van thabor die ter blijscap van den payse diversche esbattementen speelden ende groote kosten hadden van lichte van vierene ende andersins in verlichtinghen van den vorseiden kosten bij hemlieden ghedaen* ⁽⁹⁾.

1490 In het O.L.V. hospitaal te Geraardsbergen wordt Crispine van den Nieuwenhove geprofest. Aan *den ghesellen van der rhetoryken* wordt 6 s. par. uitbetaald, *mids dat sy lamoresse dansten* ⁽¹⁰⁾.

1493 De leden van de kamer vertonen een *esbattement* en ontvangen hiervoor van de magistraat 12 s. par. ⁽¹¹⁾.

1498 De vastenavondviering in het hospitaal wordt opgevrolijkt door

over 't zweerd te dansen ⁽¹²⁾.

II. De Thaboristen in de 16de eeuw

1508, 10 december Het vredesverdrag tussen Lodewijk XII en Maximiliaan I, die door zijn huwelijk met Maria van Bourgondië de Bourgondische landen heeft verkregen, wordt uitbundig gevierd door *de ghesellen van der rethoryke die schoone esbattementen speelden ende groote ghenouchte bedreven in dancbaerheden van de voorseyden payze* ⁽¹³⁾.

1516, 30 mei Karel V (van Spanje) bezoekt de stad Geraardsbergen naar aanleiding van zijn vervroegde meerderjarigheid. Ter gelegenheid van deze *incomste* nemen de rederijders deel aan de feestelijkheden en *toogheden speelwys diversche fighueren* ⁽¹⁴⁾.

1519, 28 juni De jonge Karel van Spanje wordt uitverkozen om keizer van het Heilige Roomse Rijk te worden. Tijdens een processie *tooghden de ghesellen van der retoryken scone figuren accorderende up de voornoume electie*. Ze besluiten de feestelijkheden wanneer ze *des avents scoon battement* spelen ⁽¹⁵⁾.

1520 De Aalsterse rederijders

⁽³⁾ In de oude stadsrekeningen van Geraardsbergen (alook in het Naamboek 1686 en het Resolutieboek 1757) was de gangbare munt gedurende lange tijd het pond parisis (Parijse pond): 1 pond parisis (afgekort 1 Lb. par.) = 20 schellingen parisis (afgekort 20 s. par.) = 240 penningen (denarii) parisis (afgekort 240 d. par.). Pas in de loop van de 18de eeuw wordt er, onder invloed van het Oostenrijks bestuur in Brussel, overgeschakeld op de (Brabantse) gulden: 1 gulden of florijn (afgekort 1 fl.) = 20 stuivers (afgekort 20 st.).

⁽⁴⁾ ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244–35.418, stadsrekening 1470-1471.

⁽⁵⁾ *Ibidem*, stadsrekening 1472-1473.

⁽⁶⁾ Oude instelbrief van de rederijderskamer van Sint-Petrus, waarvan de tekst bewaard is in het resolutieboek van 1757 en de inhoud bevestigd is door notaris A. Van Lierde in 1715; A. DE PORTEMONT, *Recherches historique sur la ville de Grammont*, Gent, 1870, dl. 2, p. 96; V. FRIS, *Geschiedenis van Geeraardsbergen*, Gent, 1911, p. 455; A. VAN ELSLANDER, *Lijst van Nederlandse rederijderskamers uit de XVe en XVIe eeuw in Rederijdersstudiën V*, Gent, 1969, p. 33.

⁽⁷⁾ ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244–35.418, stadsrekening 1479-1480.

⁽⁸⁾ V. DHONDT, *Geschiedenis van het toneel te Aalst*, Aalst 1908, p. 30-31.

⁽⁹⁾ H. VANGASSEN, *Esbattemente ende Genouchte te Geraardsbergen in de XVe eeuw in Het Land van Aalst*, jg. 11, 1959, 1-2; ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244–35.418, stadsrekening 1481-1482.

⁽¹⁰⁾ G. DE VOS, *Onzer-Lieven-Vrouwen hospitaal van Geeraardsbergen van zijne stichting af tot na de Franse Omwenteling*, Geraardsbergen, 1903, p. 190.

⁽¹¹⁾ ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244–35.418, stadsrekening 1493-1494.

⁽¹²⁾ G. DE VOS, *Onzer-Lieven-Vrouwen hospitaal...*, p. 192.

⁽¹³⁾ V. FRIS, *Uittreksels uit de Stadsrekeningen van Geeraardsbergen van 1475 tot 1658 in Bulletin der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, jg. 20, nr. 1, Gent, 1912, stadsrekening 1508-1509.

⁽¹⁴⁾ V. FRIS, *Uittreksels...*, stadsrekening 1516-1517.

⁽¹⁵⁾ *Ibidem*, stadsrekening 1519-1520.

(Barbaristen) zijn te gast bij hun collega's van Geraardsbergen. Samen spelen zij ten huize van de *borghemester met beeren ende vremde musiken* en krijgen daarvoor 12 s. par. ⁽¹⁶⁾.

1520 Pieter Eekeman van de rederijkerskamer ontvangt van de magistraat een vergoeding van 6 Lb. par. voor het *speele van der Passien van Ons Heeren* ⁽¹⁷⁾.

1522, 24 augustus Voor de grote ommegangprocessie op de naamdag van Sint-Bartholomeus, de beschermheilige van de hoofdkerk op de markt, ontvangen de rederijkers een vergoeding van de magistraat *over de scilderye die bij de ghesellen van de rethoriken gedaen was an de figueren ende diverse stellingen in de processie* ⁽¹⁸⁾.

1523, 14 februari Op de feestdag van Sint-Valentijn zorgen de rederijkers in Geraardsbergen voor dans en vermaak ⁽¹⁹⁾.

1528 De deken van de Thaboristen ontvangt van de magistraat voor *haerlieden abituage ende aerbeyt die zy speelwys deden in de ommeganc van Sente Bertelmeus* en voor de opvoering van de Kruisiging, die de rederijkers spelen *ten incomene van dezelve ommegange* de som van 3 Lb. par. 12 s. par. Verder brengen zij ook nog een *spel van payse* en nog een *esbattement* ⁽²⁰⁾.

1529, 25 juli 1529 De Damesvrede van Kamerijk (waarbij Marga-

reta van Oostenrijk en Louisa van Savoye optreden als bemiddelaars tussen Karel V en Frans I) wordt uitbundig gevierd te Geraardsbergen. Door de magistraat wordt een bedrag uitgetrokken van 5 Lb. par. voor de rederijkers die *diversche spelen ende battementen ghespeelt* hebben. Aan hun *factor* (dichter-toneelschrijver van de kamer), Bertel van der Zee, die over deze Damesvrede een spel heeft geschreven, wordt een bedrag van 3 Lb. par. uitbetaald ⁽²¹⁾.

1529 De kamer organiseert een toneelwedstrijd, waaraan o.m. de rederijkers van Oudenaarde (*Pax Vobis*) met hun *factor* M. de Castelein aan deelnemen: *den 29sten dach van de Hoymaant de retoryke van Audenaerde hier quamen spelen ende batementen* ⁽²²⁾.

1530 Andermaal grootse feesten op Vastenavond waarop de *ghesellen van over d'waeter* uitgenodigd zijn ⁽²³⁾.

1530 Karel V wordt te Bologna tot keizer gekroond. Naar aanleiding van die kroning spelen de Thaboristen een *spel van zinne* tijdens de processie en zij voeren 's avonds een *esbattement* op. Deken Godevert van Audenaerde ontvangt hiervoor 3 Lb. par. van de magistraat ⁽²⁴⁾.

1531 De kamer speelt een *figuere die ghetoocht was de octaven van den sacramentsdaghe achter de capelle*. Zij ontvangt daarvoor een vergoeding

van 24 s. par. ⁽²⁵⁾.

1534 Op Vastenavond bestellen de schepenen bij Lowyc Scouharincx voor de kamer *die ghenouchte antierden een tonne kuyten* ⁽²⁶⁾.

1535 De Geraardsbergse kamer organiseert een tornooi. De kamers van Edingen, Ronse, Viane, Deftinge en Onkerzele zijn aanwezig. Er wordt een prijs uitgelooft *omme de scoenste entré* en ook *omme te bat te spelen van retoryke*. Als tussenkomst voor het *beschinken ende festieren* ontvangen de Thaboristen 8 Lb. par. ⁽²⁷⁾.

1536 Op Vastenavond wordt nog maar eens *naer prys* gespeeld. Ere-gasten zijn de hoogbaljuw, de schepenen en de rederijkers van Ronse ⁽²⁸⁾.

1541 Deken Gillis Noulis ontvangt van de magistraat een bedrag van 40 s. par. *over de scilderye van den ommeganghe naer d'oude costume* ⁽²⁹⁾.

1542 De *dekens* ontvangen een extra vergoeding *voor twee spelen die zy extraordinairlic ghespeelt hebben* en voor de blazoenen die zij hebben laten maken en in vier wijken hebben opgehangen ⁽³⁰⁾.

1545 De Geraardsbergse rederijkers organiseren een groot tornooi. De eerste prijs gaat naar de Catharinisten uit Aalst. De schepenen betalen aan de kamer 11 Lb. par. *over d'onkosten by hemlieden ghesup-*

⁽¹⁶⁾ Ibidem, stadsrekening 1520-1521.

⁽¹⁷⁾ Ibidem, stadsrekening 1519-1520.

⁽¹⁸⁾ Ibidem, stadsrekening 1522-1523.

⁽¹⁹⁾ Ibidem, stadsrekening 1522-1523.

⁽²⁰⁾ Ibidem, stadsrekening 1528-1529.

⁽²¹⁾ Ibidem, stadsrekening 1529-1530.

⁽²²⁾ RAG, OGA Ger, nr. 949, stadsrekening 1529-1530; A. DE PORTEMONT, *Recherches ...*, dl. 2, p. 102.

⁽²³⁾ Ibidem, nr. 949, stadsrekening 1529-1530.

⁽²⁴⁾ ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244-35.418, stadsrekening 1530-1531.

⁽²⁵⁾ RAG, OGA Ger, nr. 950, stadsrekening 1531-1532.

⁽²⁶⁾ ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244-35.418, stadsrekening 1534-1535.

⁽²⁷⁾ RAG, OGA Ger, nr. 951, stadsrekening 1535-1536.

⁽²⁸⁾ Ibidem.

⁽²⁹⁾ Ibidem, nr. 952, stadsrekening 1540-1541.

⁽³⁰⁾ Ibidem, nr. 953, stadsrekening 1541-1542.

Het schilderij 'De verheerlijking op de berg Thabor' in de Sint-Bartholomeuskerk. De stadsrekening van 1547-1548 vermeldt hierover het volgende: "Betaelt de dekins van den rethorycke in secourse van den cost van de schilderye van de autaertafele van Sente Pieters". Het schilderij is thans nog te bezichtigen in de rechterzijbeuk van de kerk. (foto Jan Coppens)

porteert in 't spel van den Pelgrim, opgevoerd ter gelegenheid van Pinksteren ⁽³¹⁾.

1547 Up den assensioensdach (He-

mel-vaartdag) gaan de rederijkers naar het bos hun meiboom halen en houden huerlieder principale feeste van den gheheelen jaer, waarvoor zij van de magistraat een vergoeding

krijgen ⁽³²⁾.

1548 Het derde rederijkersfeest uit de geschiedenis van de kamer. De Brusselse kamer, de *Corenbloem*, organiseert een *haechspel*, waaraan wordt deelgenomen door rederijkers uit Oudenaarde, Aalst, Ieper, Leuven, Brussel, Ninove, Ronse, Beveren, Edelare, Zottegem en Zarlardinghe ⁽³³⁾.

1548 De prins en de dekens ontvangen van de schepenen een vergoeding van 6 Lb. par. over dat zylieden speelden 't spel van Missias in de kercke, metsgaeders nog een ander. Dezelfde spelen worden ook nog in Idegem gebracht ⁽³⁴⁾.

1548 B. van der Zee, is de factor van de kamer. Het stadsbestuur verhoogt zijn vergoeding: *considerende de zware diensten ende vacatiën van desen jaer worden zyn gaigen gheaugmenteert met eenen angelot* ⁽³⁵⁾.

1549 Op Palmzondag spelen de rederijkers *Het oordeel*. Zij krijgen daarvoor van de magistraat een tonne slootbanx ⁽³⁶⁾.

1552 Bezoek van de Thaboristen aan hun Aalsterse vrienden: *in groten ghetale quamen (ze) gulde wys recreeren, ende spelen in 't faict van Rethorique* ⁽³⁷⁾.

1555 De prins die om den mey reet wordt gevierd en er wordt voor hem een spel opgevoerd. De rederijkers ontvangen daarvoor van stadswege een vergoeding van 8 Lb. par. ⁽³⁸⁾.

1557 De rederijkers worden door de schepenen bedacht met een speciale toelage *vanden goeden dienste*

⁽³¹⁾ A. DE PORTEMONT, *Recherches ...*, dl. 2, p. 102.

⁽³²⁾ RAG, OGA Ger, nr. 956, stadsrekening 1547-1548.

⁽³³⁾ C. DE BAERE, *De deelneming der Brusselse Rederijkers aan retorische Feesten en Wedstrijden*, in *Eigen schoon en de Brabander*, jg. 31, nr. 2, 1948, p. 56.

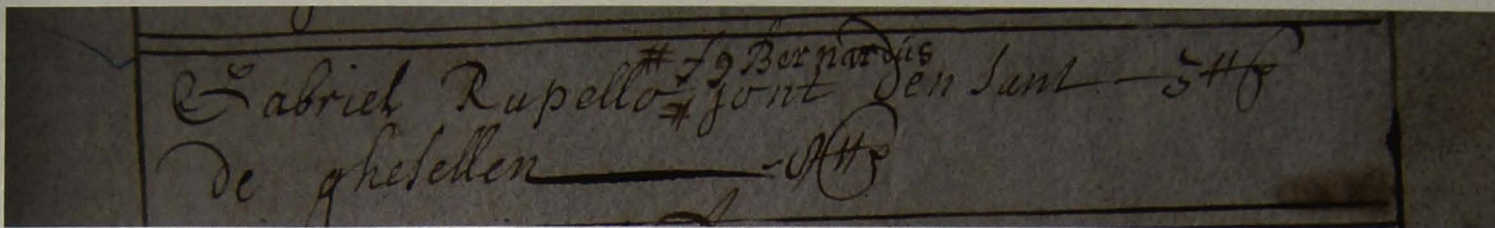
⁽³⁴⁾ RAG, OGA Ger, nr. 957, stadsrekening 1548-1549.

⁽³⁵⁾ *Ibidem*.

⁽³⁶⁾ *Ibidem*.

⁽³⁷⁾ V. DHONDT, *Geschiedenis...*, p. 51.

⁽³⁸⁾ RAG, OGA Ger, nr. 960, stadsrekening 1555-1556.

Circa 1660 - Het incommen van Gabriel Rupello, zoon van Bernardus - Naemboeck, G/01/06. (foto J. De Ro)

by hemlieden ghedaen in 't spelen van twee spelen annopende de wercken van barmherticheit ⁽³⁹⁾.

1561 De Thaboristen trekken samen met de schuttersgilde *Sint-Sebastiaan* van hun stad naar Zottegem daer vele schoone pryzen te winnen waeren met spelen en schieten ⁽⁴⁰⁾.

1562 De Brusselse rederijderskamer de *Corenbloeme* organiseert haar dichtwedstrijd. De Thaboristen sturen er hun *factor* Pieter Stamps naar toe. Het refrein en het lied waarmee deze priester-dichter en musicus naar de prijzen dingt, zijn opgenomen in de bundel *Refereynen en liedekens van diversche Rhetoricien* uut Brabant, Vlaenderen, Hollant ende Zeelant, Bruessele, 1563 ⁽⁴¹⁾.

1564 Joos Schollaert, die in het onderwijs werkzaam is als directeur van het door de hiëronymieten verlaten college, is de volgende *factor* van de kamer ⁽⁴²⁾.

1568 Voor de ommegang van Sint-Bartholomeus heeft de magistraat verscheidene sleden laten maken. De *speelders van rethoricken* vertonen hierin verscheidene spelen en figu-

ren ⁽⁴³⁾.

1578 De Oudenaardse rederijders brengen een bezoek aan hun collega's uit Geraardsbergen en vertonen er tijdens de kermisdagen een spel ⁽⁴⁴⁾.

1578-1589 De Geuzen plunderen de kerken van de stad. In maart 1580 steekt de Waalse bezetting van Charles de la Court er de meeste huizen en gebouwen in brand. Tussen 1580 en 1585 blijft Geraardsbergen zo goed als onbewoond en in 1589 staan er nog nauwelijks 163 bewoonbare huizen. Over de laatste jaren van der 16de eeuw ontbreken dan ook alle gegevens over de rederijders ⁽⁴⁵⁾.

III. De Thaboristen in de 17de eeuw

1606 In het O.L.V. -hospitaal overlijdt Hendrick Rensincq, die in 1598 kapelaan van het gasthuis geworden was. In zijn testament bedenkt hij de *Sinte pieters gulde* met een legaat ⁽⁴⁶⁾.

1613 Jan De Breuck voert herstellingswerken uit aan het stadhuis, o.a. het stellen van eene veynstere boven op de *Camere van Rhetotica*. De

magistraat betaalt hem een forse vergoeding uit ⁽⁴⁷⁾.

1635 De rederijders vertonen figuren en dragen geschilderde taferelen mee in de Sint-Bartholomeusomgang, die ieder jaar plaats vindt op de zondag na Bartholomeusdag ⁽⁴⁸⁾.

1643 De gilde ontvangt een vergoeding van de schepenen over *tspelen van sinnen ofte comedie met eenige battementen, tstecken van draecke, gaen van den reuze ende tdansen van tgulden calf* ⁽⁴⁹⁾.

1651 Een zelfde vergoeding wordt hen uitbetaald in 1651 ⁽⁵⁰⁾.

1653 Zoals ieder jaar op Witte Donderdag vertonen de rederijders de *Passie*. Zij ontvangen daarvoor een vergoeding: *Item betaelt aen tgilde van Rhetorica over tvertoogh gedaen up den Witten donderdag lestleden passie ons Heeren, 24 Lb. par.* ⁽⁵¹⁾.

1658 Ter gelegenheid van de kermis wordt aan de kamer een vergoeding uitbetaald: *aen tgulde van Rhetorica over 'trepareren van den duyvelstoel ende loopen vande duyvels op de Kermesse* ⁽⁵²⁾.

⁽³⁹⁾ *Ibidem*, nr. 961, stadsrekening 1557-1558.

⁽⁴⁰⁾ ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244-35.418, stadsrekening 1561-1562.

⁽⁴¹⁾ A. DE PORTEMONT, *Recherches ...*, dl. 2, p. 98.

⁽⁴²⁾ *Bibliotheca Belgica, Chambre de Rhétorique et sociétés dramatiques des Pays-Bas depuis leur origine jusqu'à la fin du 18e siècle*, 2e série, Gent, 1891-1923, p. 57.

⁽⁴³⁾ RAG, OGA Ger, nr. 963, stadsrekening 1568-1569.

⁽⁴⁴⁾ *Ibidem*, nr. 965, stadsrekening 1577-1578.

⁽⁴⁵⁾ A. BATSELIER, *Kroniek ...*, p. 60.

⁽⁴⁶⁾ G. DE VOS, *Onzer-Lieven-Vrouwen hospitaal ...*, p. 190.

⁽⁴⁷⁾ RAG, OGA Ger, nr. 978, stadsrekening 1613-1614.

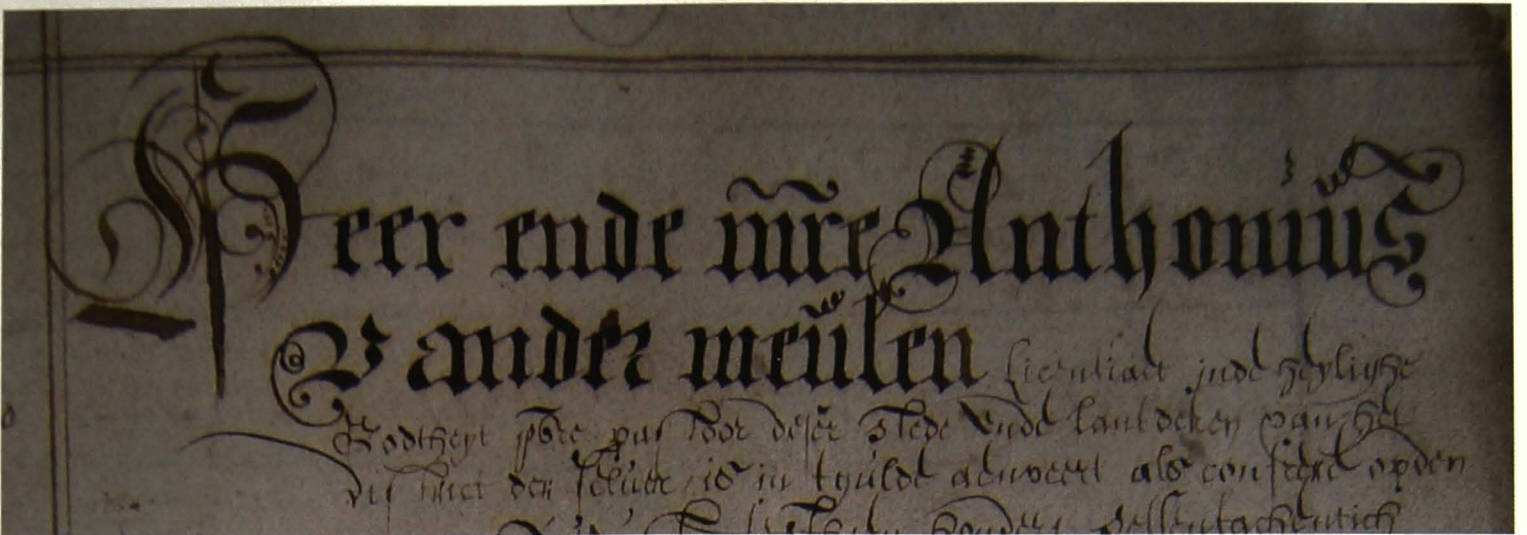
⁽⁴⁸⁾ V. FRIS, *Geschiedenis ...*, p. 457.

⁽⁴⁹⁾ V. FRIS, *Uittreksels ...*, stadsrekening 1643-1644.

⁽⁵⁰⁾ ARAB, Rekenkamer, nrs. 35.244-35.418, stadsrekening 1651-1652.

⁽⁵¹⁾ *Ibidem*, stadsrekening 1653-1654.

⁽⁵²⁾ RAG, OGA Ger, nr. 1008, stadsrekening 1658-1659.

1686, (15) augustus - Heer ende meestere Anthonius vander meulen, licentiaet inde heylyghe Godtheyt, presbiter pastoor deser stede ende Lantdeken van het district der selve (stede), is in tgulde aenveert als confrere opden ... (15) Augusty seshien hondert sessentachtentich; ende jont aen gesellen naer zijne doot ... - *Naemboeck*, A/01/01. (foto J. De Ro)

1659 Op Witte Donderdag vertonen de rederijkers opnieuw de *Passie*. De figuur van Christus wordt uitgebeeld door Jacques de Groote presenteerende Ons Heere ⁽⁵³⁾.

1660-1663 De bekende Geraardsbergse kunstenaar Gabriël (G)rupello, die (net als in zijn doopakte) in het *Naemboeck* wordt aangeduid als Gabriël Rupello wordt vermoedelijk als jongeman ingeschreven in de rederijkerskamer ⁽⁵⁴⁾.

De levensloop van deze Geraardsbergse kunstenaar is intussen genoegzaam bekend ⁽⁵⁵⁾.

1681 De magistraat keert aan de kamer een vergoeding uit van 36 Lb. par. over het representeren van passien ommeganck ende over het branden van peckhoeyckens ⁽⁵⁶⁾.

1683 De rederijkersgilde ontvangt hetzelfde bedrag voor de *passie ommeganck*, benevens 18 Lb. par. voor haar prins. Volgens dezelfde stadsrekening ontvangt de gilde tevens een vergoeding voor het opvoeren van een stuk over een grooten Her-

thoghe van Masiomien Dometrius ⁽⁵⁷⁾.

1686, 15 augustus Het Boeck vande naemen wordt opgestart. De huidige gildebroeders van de rederijkerskamer en al de toekomstige worden er voortaan bij hun *incommen* ingeschreven en dit alfabetisch volgens de beginletter van de voornaam ⁽⁵⁸⁾.

IV. De Thaboristen in de 18de eeuw

Het wedervaren van de Thaboristen in de 18de eeuw is in hoofdzaak gebaseerd op de inhoud van het *Resolutieboek* 1757, dat verslagen brengt van algemene vergaderingen tot 1828. Deze feiten worden niet meer getoetst aan de inhoud van de stadsrekeningen.

1715, 4 juli Met steun van de Sint-Adriaansabdij en allicht met de medewerking van (oud)leerlingen van het Latijns College aldaar ontstaat in het begin van de 18de eeuw de nieuwe rederijkerskamer van Sint-Adriaan. De concurrentie met de Thaboristen is zo groot gewor-

den dat deze laatste zich beroepen op een monopolie van meer dan 240 jaar en een protestbrief richten aenden Keyser ende Coninck in synen Raede van Staeten.

Hieruit blijkt dat eenige quaetaerdighe personen ende benijders van hunne liefhebberije opgestockt door andere juloese geesten hun soo vere hebben vermeten van sedert drij a vier manden herrewaerts uuyt eenen quaden driefte te willen formeren eene nieuwe ofte tweede gelijcke confrérie ende gilde ⁽⁵⁹⁾.

1715, 26 juli De keizer verbiedt aan de rederijkers van Sint-Adriaan toneelspele op te voeren *sans consentement des supérieurs*. De nieuwe gilde wordt evenwel erkend door de magistraat en blijft verder toneelstukken opvoeren.

1721-1722 De Thaboristen wijzigen hun statuten en vragen van ieder lid een eed van trouw : *Ick swere het gulde vanden heyligen Petrus Taboristen binnen de Stadt van Geeraertsberghe goet ende getrouw te syn, ende sonder den vollen orlof vande overheyt van het voorseyde gulde in geen andere*

⁽⁵³⁾ *Ibidem*, nr. 1009, stadsrekening 1659-1660.

⁽⁵⁴⁾ *Naemboeck*, G/01/06

⁽⁵⁵⁾ Y. VAN DER HAEGEN, *In de voetsporen van Grupello (Geraardsbergen 1644-1730)*, in: *Gerardimontium*, jg. 2006, nr. 209, p. 29-32; G. VANDENBERGHE, *Gabriël Grupello*, Geraardsbergen, 1958.

⁽⁵⁶⁾ RAG, OGA Ger, nr. 1031, stadsrekening 1681-1682.

⁽⁵⁷⁾ *Ibidem*, nr. 1032, stadsrekening 1682-1683.

⁽⁵⁸⁾ *Naemboeck*, A/01/01

⁽⁵⁹⁾ *Resolutieboek* 1757, folio 8-10.

confrerien, ofte vergaderinghen binnen de voorseyde Stede geen spelen ofte comedien op te rechten veel min de selve helpen verthonen. Soo ick dat doen, soo helpt my Godt en al zyn heylighen ⁽⁶⁰⁾.

1723, 27 december Paniek op het stadhuis want er is brand ontstaen in de caemer in het stadhuyse van het Rhetorica. In het tafelcleedt der heeren burghemeester ende schepenen zijn diversche gaten doorbrand. Daer dien brand door negligentie zoo men presumeert van de confrers van de gilde is ontstaen, versoecken burghemeester ende schepenen, edele ende notabele te sien of het niet geradig zoude sijn, gemelde camer in het vervolg te weygeren aen het gilde ⁽⁶¹⁾.

1734, mei Enkele gildebroeders hebben cleederen, effecten, ende spelboecken uitgeleend aan de Broederschap van O.L.V. ter gelegenheid van de *passieomneganck*, en dit zonder toelating van de overheid van de Thaboristen. Voortaan zullen alle kostuums en andere rekvisieten achter slot en grendel bewaard worden. Alleen de prins bezit de sleutel, terwijl de opperdeken voor de *spelboecken* verantwoordelijk gesteld wordt ⁽⁶²⁾.

1735 De rederijkerskamer bezit sinds haar stichting in 1476 in de parochiale hoofdkerk een kapel en een altaar, opgedragen aan de H. Apostel Petrus, waar zij haar misen laat lezen en waarvan zij alle kosten draagt. In de maand augustus wordt een nieuw antependium (voorhangsel) gekocht en voor het altaar van Sint-Petrus opgehangen.

1738, 21 september Grote feestelijkheden bij het inhalen van de relieken van de H. apostel Petrus vanuit Rome naar Geraardsbergen,

door bemiddeling van de paters karmelieten. Om acht uur 's morgens verzamelen het bestuur en de gemeyne confrers van Sint-Pieter in hun lokaal op het stadhuis omme al-soe processegewijse benevens den gilde van Ste Jooris, Sinte Sebastiaen ende den gilde van Sinte Andries te gaen ghesaemelijck naer de kercke vande eerweerde paters Carmelitten binnen deser voorn. Stede alwaer was rustende de heijlighe ende weerdighe gebeenderen vanden heijlighen Apostel Petrus onsen patron welcke H. reliquien processe gewijse uuyt de voorn. Kercke is gehaelt geworden ... ⁽⁶³⁾.

1752 Nieuwe onenigheid tussen gilde en magistraat. Zonder voorkennis van de kamer worden twee vensters van hun vergaderzaal dichtgemetseld en uiteindelijke wordt hun de toegang tot het lokaal volledig ontzegd door het weghalen van de houten trap naar hun lokaal. Aan Diu de Blaesvelt, ad-

De relikwie van de H. apostel Petrus die bewaard wordt in de Sint-Bartholomeuskerk werd door de Thaboristen verkregen in Rome via de paters karmelieten. Op de zilveren reliëkhouders uit 1737 staat de inscriptie: *HIERIN IS VAST-GESEGELDT DE WAERE RELI-QUIE VAN DEN HEYLIGEN APOSTEL PETRUS.*

vocaat en Coninckstabel (hoofman) van de rederijkerskamer, wordt gevraagd om de nodige stappen in rechte te doen bij de Raad van Vlaanderen ⁽⁶⁴⁾.

1753, 11 juni Het geschil is bijgelegd, want op 11 juni wordt de nieuwe prins, Francis Vrancx, door de Thaboristen en de drie andere gilden van de stad (Sint-Joris, Sint-Sebastiaan, Sint-Andries) geconvieert tot aen onse gildecamer boven opt stadthuys ⁽⁶⁵⁾.

1754, 4 mei Philippe de Labije, schepenen van de stad, schenkt de geapprobeerde Reliquien van de H. Joannes Nepomucenus aan de Thaboristen. In een processie, waar ook de magistraat aan deelneemt, wordt de relikwie bijgezet op het altaar van de kapel, toegewijd aan Sint-Pieter.

1754, augustus De Thaboristen hebben in de Denderstraat een nieuw toneel laten bouwen. *Hunne Nieuw-gebouwde Tonneel plaetse* wordt plechtig ingehuldigd op 24, 25 en 26 augustus met de opvoering van het toneelstuk *Liederick de Buck, Eersten Forestier van Vlaenderen*. Het stuk is gedrukt *Tot Gendt, by Jan Meyer op d'Hoogpoorte in 't gekroont Sweird* ⁽⁶⁶⁾.

1755 Een ander toneelstuk wordt opgevoerd op de nieuwe locatie op 8 en 9 juni, met name *De wulpsheyt van Margarita van Cortona*. Het sal met *Vlieghe-wercken, en volle choir van musieck Verthoont* worden. Het stuk is gedrukt *Tot Gendt, bij Franciscus benedictus Bernaert woonende in d'Auburg in de St. Antonius de Padua* ⁽⁶⁷⁾.

1756, 13 juni Een nieuw conflict

⁽⁶⁰⁾ Naemboeck, p. 239-240.

⁽⁶¹⁾ A. DE PORTEMONT, *Recherches ...*, dl. 2, p. 107.

⁽⁶²⁾ Resolutieboek 1757, folio 21-22.

⁽⁶³⁾ Naemboeck, P/11-208; Resolutieboek 1757, folio 26-28.

⁽⁶⁴⁾ Resolutieboek 1757, folio 39-45.

⁽⁶⁵⁾ *Ibidem*, folio 47 e.v.

⁽⁶⁶⁾ *Ibidem* 7, folio 47 e.v.

⁽⁶⁷⁾ *Ibidem*, folio 47 e.v.

barst los met die *vande pretense confrerie onder de tittel vanden H. Adrianus* over de plaats in de jaarlijkse processie van de H. Drievuldigheid. Uiteindelijk wordt er in Brussel op het hoogste echelon beslist dat alle erkende gilden (*Sint-Pieter, Sint-Joris, Sint-Andries, Sint-Sebastiaan*) mogen deelnemen, maar dat ook de Sint-Adriaansgilde als jongste gilde voorop moet marcheren ⁽⁶⁸⁾.

1757, 18 mei In naam van Keizerin Maria Theresia wordt voor de toneelplaats in de Denderstraat aan de Thaboristen een *amortisatie* (aflossing lening) toegekend waardoor het mag *bij de supplianten ende hunne naercommelingen erfelijk ende ten eeuwigten dage gebruyckt ende beseten worden* ⁽⁶⁹⁾.

1761, 12 januari In de toneelplaats wordt voor de spelers een speciale kamer ingericht als kleedkamer. Ze zullen *van het schotelluys eene kamer maecken tot gerief van de speelders, om hun te kleeden en te ontkleden, als sij eenige actie ofte spel komen te vertonen*.

1764 Opvoering op 18, 19, 25 en 26 maart van het treurspel *Polieukte, Armenich Martelaer in hunne ordinaire Vertoonkamer*.

1765 In juli wordt *De graaf van Essex* gespeeld. Voor de opvoering worden nog *eenige gallonen* en een kleed gekocht. Men laat informeren *binnen gendt tot het coopen van twee vrouwen kleederen*.

1767 Opvoering van *Cyrus en Casandris* op het einde van het jaar.

1768, 30 oktober *Horatius verwinnaer der Albanen* wordt gespeeld met de volgende bemerking: *soo wanneer den overschot boven de costen sal bevonden worden tot een bal ... soo*

De oude ingelijste vlag van de Thaboristen. In het medaillon de gedaanteverandering van Christus op de berg Thabor. Daarboven een duif die het zinnebeeld is van de H. Geest in de kenspreuk 'Spiritus ubi vult spirat' (de Geest waait waar hij wil). (Archief Koninklijke Rederijkerskamer Sint-Pieter-Vreugd-en-Deugd, foto Jan Coppens)

niet sullen hun moeten gedraegen sonder een bal te mogen profiteren.

1771, september Het spel *Trebellius* wordt opgevoerd, samen met *eenen commedie ofte cluchte*.

1774 *Op den autær in de capelle van den H. Petrus* wordt een *nieuw croonement* geplaatst.

1775, 10 oktober De Thaboristen trekken naar Kortrijk waar ze het spel *Olympia* opvoeren. Voor de reis wordt een wagen gehuurd, waarop de spelers vervoerd worden in gezelschap van hun deken die belast wordt *tot het houden vande borse om hiervan den uytgeef te doen tot het teeren het smeeren geduerende de voijagie*.

1776, februari Mattheus Verhaeghe,

prins en bierleverancier van de gilde, eist de terugbetaling van een bedrag van 1.394 fl. 1 st. en 2 oorden, die de kamer hem nog verschuldigd is voor het geleverde bier en de verbouwingen aan het theater. Na dreiging van meesterbrouwer Verhaeghe om de hele zaak voor de Raad van Vlaanderen te brengen, betaalt de gilde, die alle verdere onkosten vermijden wil, 1.000 fl. terug, terwijl Verhaeghe het resterend bedrag kwijtscheldt, op voorwaarde dat de gilde voor hem en zijn vrouw jaarlijks 4 *missen van requiem* zal doen bidden gedurende 50 jaar ⁽⁷⁰⁾.

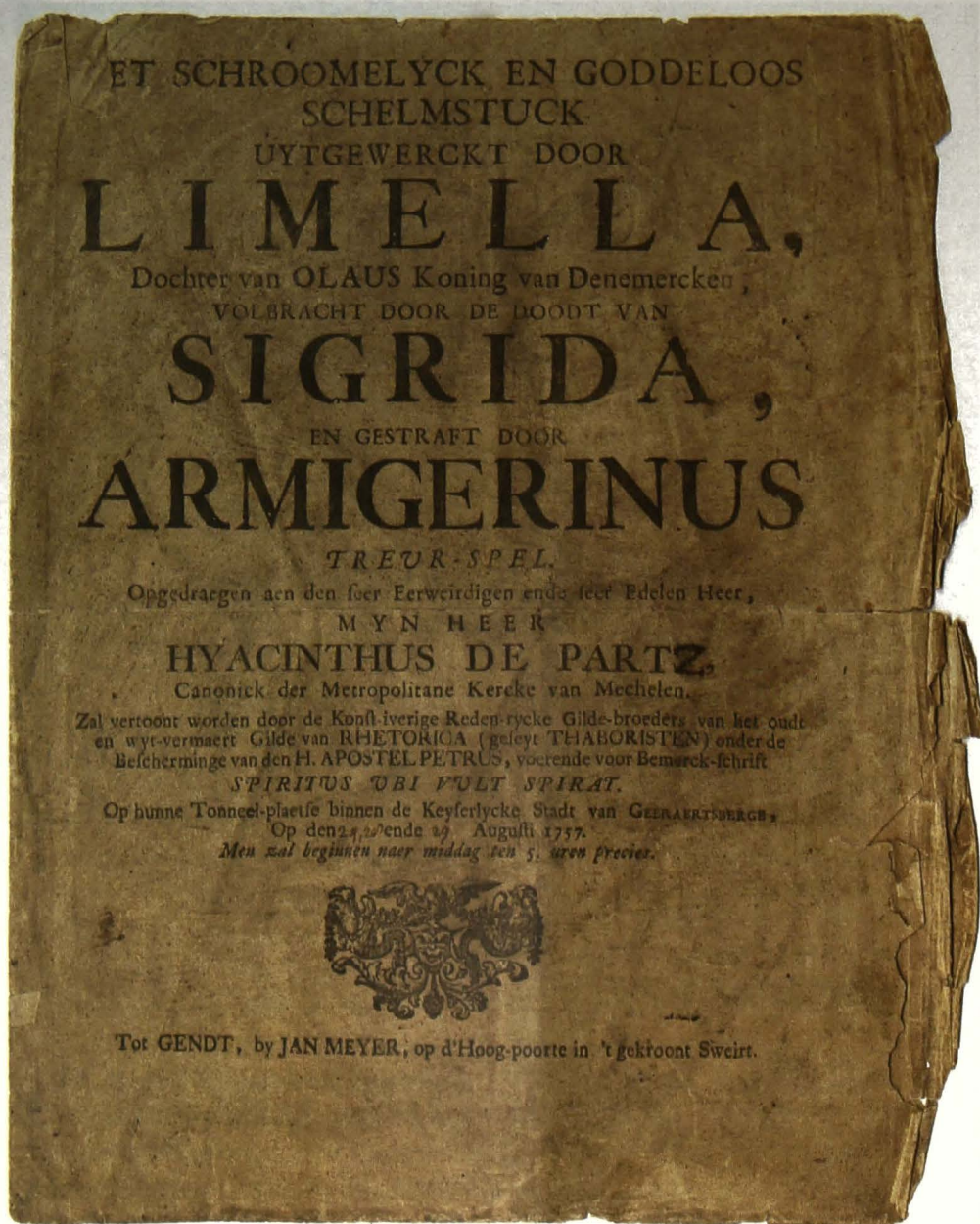
1776, 26 april Viering van het driehonderdjarig bestaan ⁽⁷¹⁾ van de kamer. Een groot tornooi wordt ingericht met liefst 11 deelnemende

⁽⁶⁸⁾ M. VAN KERCKHOVEN, *De Gilden van Sint-Joris, Sint-Sebastiaan, Sint-Andries, Sint-Pieter, Sint-Adriaan, Sint-Cecilia te Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1976, p. 88 e.v.; A. DE PORTEMONT, *Recherches ...*, dl. 2, p. 109.

⁽⁶⁹⁾ Resolutieboek 1757, folio 79 e.v.

⁽⁷⁰⁾ *Ibidem*, folio 108 e.v.

⁽⁷¹⁾ *Ibidem*, folio 113 e.v.

Programmafolder uit 1757 - De opvoering van het treurspel 'Limella' door de Thaboristen 'Op hunne Tonneelplaatse'. (Archief Koninklijke Rederijderskamer Sint-Pieter-Vreugd-en-Deugd, foto Jan Coppens)

rederijderskamers, die elk tussen 28 april en 16 juni het verplichte treurspel *Zelmire* moeten opvoeren. Dit toneelstuk is door Diu de Blaesvelt uit het Frans in het Nederlands vertaald en op kosten van de gilde gedrukt door den boekdrukker D'Hert tot Aelst. Het is gepresenteert ende opgedragen worden aende edele heeren Borghemeester ende Schepenen deser stad Geeraertsberge.

De te winnen prijzen zijn :

1. een silvere caffecanne ter waarde van 100 fl.
2. twee silveren tafelcandelaers van 80 fl.

3. een silvere salve ter waarde van 60 fl.

4. eenen silveren beker met een waarde van 40 fl.

De trofeeën worden gemaakt door de silversmeden woonachtigh binnen dese stad. De caffecanne is door Emanuel Lussie vervaardigd, de tafelcandelaers door Frans Lussie, de silvere salve (medaille) en de silveren beker door Sr. Gillain. Voor de aankoop ervan ontvangt de kamer een tussenkomst van 60 fl. vanwege de magistraat.

De deelnemers : de rederijders-

kamers uit Ninove, Edingen (De Penséblom), Everbeek, Baasrode, Audenaerde (De fijne Lauwerier), Edingen (Jonckheyt), Sint-Niklaas (Goudbloem), Nederbrakel (Sint-Sebastiaen), Kortrijk (De Cruysbroeders), Zottegem en Parike.

1776, 28 juli De slotdag van het tornooi. De Thaboristen voeren als inrichtende gilde zelf het toneelstuk *Alzile* op. De magistraat is uitgenodigd voor de prijsuitreiking en de kamer heeft voor hem *eene conveniënte plaatse doet gereet maecken immediatelijck voor den theater*. Ook de uitgenodigde gilden beschikken over comfortabele plaatsen die bovendien van de andere zitplaatsen worden afgesloten. De toeschouwers betalen 7 stuivers voor een stoel en 3,5 stuivers voor logien of banken.

De uitslag van het tornooi : 1. Goudbloem, 2. Penséblom, 3. Jonckheyt, 4. De Cruysbroeders.

1776, 24 november Het eigenlijke jubileumfeest van het driehonderdjarig bestaan van de rederijderskamer van Sint-Petrus : *Ten voordaege is alhier in onse Gildecamer gedecoreert geweest met menighvuldige jaerschriften, ons gilde verselt van musicael gespel is op geleyt geweest door de gilde van den H. apostel Andreas ende dit van den H. Sebastianus naer de parochiale kerke deser stad, wanneer aldaer is gesongen eene solemnele hooghmisce in het musicq doorden eerweerden A. de blok Presbyter ende proost van desen gilde tot danksegginge van den Heere dit gilde nu 300 jaeren in vrede hadde laeten opgroeijen.* Er wordt doorgevierd tot 's avonds laat : *wanneer den selven avont onder het branden van menigvuldige vierstaken, een bal gratis is gehouden geworden.*

1777 Onder de gildebroeders bevinden zich een aantal ongeletterden, wat het bestuur door een strengere selectie wil voorkomen via een resolutie op 25 mei: ... ende

(72) Ibidem, folio 129 e.v.

aengezien ons gilde opde rijmconste gestatueert is, ende d'oeffeninge derselve als nu op het hooghste behertight wort ende daertoe de wetenschap soo in het lesen als schrijven van node is, soo ist dat wij nog concluderen dat bovendien niemant tot medebroeder sal connen aengenomen worden, ten sij hij sal de capaciteit besitten soo van lesen als schrijven ⁽⁷²⁾.

1778 Het treurspel *Brutus* wordt opgevoerd op 30 en 31 augustus en begin september. Het is gedrukt te Aalst bij Judocus d'Herdt en is opgedragen aan (de overleden) Henricus Christianus Diu.

1783, 16 juni - *Ontfangen henricus Rens den 16 junius 1783, met aggregatie van d'overhijdt - Naemboeck, H/02/06.*

1784 De Thaboristen nemen deel aan een wedstrijd in Oudenaarde.

1787-1788 De kamer richt opnieuw een tornooi in. *Circulaire brieven* worden verstuurd naar *alle Gildens en Kost-Genootschappen der Reden-konste van de Provincie van Vlaenderen en andere aangelegene Plaetsen* om hen voor een wedstrijd uit te nodigen. Deze gegevens verschijnen ook in *de Gendsche Gazette* op 13, 20 en 27 december 1787. De loting heeft plaats op 6 januari 1788 en 5 deelnemers bieden zich aan : uit Eeklo, Deinze, Ternat, Lovendegem en Edingen.

1792-1795 Geen activiteiten meer. De rederijderskamer wordt, net als alle andere gilden, afgeschaft tijdens de Franse bezetting.

1801 De kamer wordt door de overgebleven leden opnieuw als actieve toneelmaatschappij gereorganiseerd.

1808 Er ontstaat een scheuring met de Motionisten (*Voor Eer en Kunst*), waardoor de werking van de heropgerichte kamer lange jaren wordt verlamd. Doorheen de Franse bezet-

ting en de vereniging met Holland leidt de gilde een kwijnend bestaan alsof de naweeën van het *ancien régime* nog altijd niet zijn verwerkt. Dit uit zich onder meer door het halsstarrig vasthouden aan de inschrijvingen in het *Naemboeck* (tot in 1845).

1833, 15 augustus Een korte heropflakking na de Belgische onafhankelijkheid met nieuwe statuten en reglementen ⁽⁷³⁾.

1853 Pas in de tweede helft van de 19^e eeuw krijgt de oude gilde een nieuwe elan en dit door de fusie met de jonge en ambitieuze toneelvereniging *Maetschappij van Blijspelen Vreugd en Deugd* ⁽⁷⁴⁾.

Christ Van Cauwenberge

christ.vancauwenberge@skynet.be

⁽⁷³⁾ Restauratieboek 1833.

⁽⁷⁴⁾ Resolutieboek 1853.